

HEREZIJE IN VERSKE SEKTE V 11. IN 12. STOLETJU

Gimnazija Bežigrad

KAZALO

UVOD.....	3
VERSKÉ SEKTE IN HEREZIJE.....	4
POZNEJŠE KRIVOVERSKÉ SKUPINE.....	6
PREGANJANJE KRIVOVERSTEV.....	8
ZAKLJUČEK.....	10
LITERATURA.....	11

UVOD

Že zelo zgodaj v zgodovni človeštva, tudi pred prvimi zapisanimi poročili, lahko najdemo dokaze, da je verstvo nepogrešljiva vrlina človekovega življenja. Skrivnost rojstva in smrti je človeka vedno privlačila, zato je hotel in še vedno hoče verjeti v nekaj oz. v nekoga, ki bi si vse to omislil. Mnogi ljudje so pripadniki verstev, ki so zelo razširjena in imajo veliko privržencev. Vendar se v večini velikih verstev pojavijo tudi manjše skupine, ki razvijejo svojo različico nauka, to so sekte.

Besedi sekta pripisujejo dva izvira:

1. iz latinskega glagola sequi > slediti, naslediti
2. iz latinskega izraza secare > sekati, odsekati, odrezati

V prvem primeru je poudarek na majhni, zaprti organizaciji, ki izvira od ustanovitelja z novim naukom, ki mu sledi. Druga razlaga, pa pomeni odcep, ločitev od kakšne večje religije.

Beseda herezija je grškega izvora in izhaja iz pojma svobodne izvire lastnega mnenja.

VERSKÉ SEKTE IN HEREZIJE

Heretične sekte so bile zatiralske in so imele za cilj ustanovitev "proticerkve" s svojimi zakoni in hierarhijo.

Na Zahodu od 5. do 11. stoletja v nasprotju z Vzhodom skoraj ni bilo krivega nauka. Vsaj takega ne, ki bi pomenil javno nevarnost. Vzhodne ikonoklastične spore je zahodna Cerkev čutila samo na višji cesarski ali papeški ravni. Po prelomu tisočletja, pa srečamo prva krivoverska gibanja. Ta so se pokazala v Franciji (Champagne, Orleanais, Akvitanija), severni Italiji in Nemčiji. Podobna so si bila v tem, da so odklanjala učlovečenje in zanemarjale potrebo krsta in škofovske oblasti. Zgodovinar H. Grundmann je poudaril, da so se vsa verska gibanja srednjega veka, izoblikovala v eni izmed krivoverskih sekt ali redov. Na nastanek pa so vplivali predvsem socialni in gospodarski dejavniki. Revni ljudje so pogosto čutili odpor do bogatih in razsipnih ljudi, kritizirali pa so tudi pohlepne meniške skupine, duhovniški proletariat in aristokracijo. Ljudje so hoteli imeti bolj preprost in individualen dostop do Boga. Temu uporju so se potem pridružila še sistematična nova mnenja manj izobraženih duhovnikov. Izrazito močne krivoverske sekte, katerih načela so bila v nasprotju s splošno moralo in zakoni, so širili ljudski voditelji, ki so se delali kot da imajo božanske moči. Kmalu so jih zatrli ali samo ljudstvo ali pa škofje.

v 12. stoletju je nastal nov val krivoverstev, to je bilo reformno gibanje. To gibanje je hotelo, da se duhovščina vrne k apostolskemu uboštvu. Med te krivoverske voditelje so spadali Ptere iz Bruisa, Arnold iz Brescie in Ugo Speroni.

VALDEŽANI

Imenujemo jih tudi "protoprotestanti". Ta ločina je nastala v južni Franciji in so jo vodili asketski laiki. Osnoval jo je Waldes, lyonski trgovec, ki je 1175 leta začutil svojo poklicanost in postal središče tega gibanja, ki se je naglo širilo. Ena izmed različic ("lombardski ubožci") tudi v severno Italijo. Na 3. lateranskem koncilu jih je Aleksander III pohvalil, glede pridiganja pa jih je napotil na hierarhijo. Ker pa se glede tega z nadškofom niso mogli sporazumeti, so se začeli razvijati proti cerkvi. Gre za prvotno pravoverno obliko, ki se je potem postopoma odmikala od pravovernosti. Delno je prevzela nauk, organizacijo, metode, predpise in navade katarov, ne pa tudi njihove teologije. Pod vodstvom že prej omenjenega Waldesa so izoblikovali lastno cerkveno sodstvo (škofe, duhovnike in diakone). Hoteli so obnoviti krščanstvo v prvotni obliki, zavzemali so se za apostolsko pridiganje, branje Svetega pisma v ljudskem jeziku in uboštvo. Zavračali so tudi vsakršno lastnino in pa duhovništvo. Verovali so v eno katoliško, apostolsko, sveto cerkev in se držali evangelijskih nasvetov kakor zapovedi. Zakramenti so jim bili enako sveti kot katoliški cerkvi. Niso priznavali ločitve pravilno sklenjenih zakonskih zvez, niso pa imeli nič proti drugi sklenjeni zakonski zvezi. Ves srednji vek so pomagali krogiti versko zgodovino. Kljub temu, da so jih hudo preganjali so se

ohranili do danes. Potomci francoskih valdežanov še danes živijo v vaseh severovzhodno od Stuttgarta.

KATARI

Katari so bili asketska, bosanskim bogomilom sorodna ločina, ki je temeljila na maniheizmu oz. na principu dualističnih verovanj. Pojavili so se ob Renu, v Franciji in potem v Italiji. Predvsem v južni Franciji (albižani) so naleteli na strpnost s strani sodstva in plemstva, v Italiji (milanski patareni) pa so bili privrženci te vere večinoma rokodelci in trgovci. Ne moremo jih ravno prištevati h krščanstvu, kljub temu, da jih z njim povezuje življenje po evangeliju. So največja srednjeveška ločina in so postali prava proticerkev z lastnimi škofi. Nauki te sekte niso bili vsi enaki, ampak različni od skupine do skupine v teoriji in praksi. To je nauk o boju med dobrim in zlim, med svetlobo in temo. Človeške duše so pojmovali kot dele duha ali padle angele, ki so se zapletli v materijo. Kristus je bil najvišji izmed angelov oz. najboljši izmed ljudi, zato ga je Bog sprejel kot sina. Njegovo smrt niso obravnavali s kakšnim posebnim spoštovanjem saj so menili, da je odrešil ljudi s svojim naukom in ne s svojim trpljenjem. Posnemali so krščansko organizacijo vendar so zavračali vse cerkvene ustanove in zakramente. V katoliški cerkvi in njeni posvetni posestvi so videli utelešenje satana in v tem so tudi razširjali protifevdalne ideje. Stara zaveza je bila slaba, novo pa so imeli za božjo.

Cerkev katarov sta sestavljali dve skupini: manjša in večja. Po manjši skupini popolnih ali čistih so katari dobili tudi ime (katari pomeni čisti). Svoje posvečenje so dobili s posebnim zakramentom, ki se je imenoval iniciacija. Pred njim so morali prestati hudo preizkušnjo. Zakrament, ki se je imenoval consolamentum, je zahteval zelo strogo življenje, odpoved uživanja mesa in pa trajno čistost, "v zameno" pa jim je izbrisal grehe, podelil Svetega Duha in prenesel nanje pooblastilo za opravljanje službe. Na zakon so gledali kot na nekaj slabega in ženske so bile najmanj cenjene. Drugi privrženci te vere niso živeli tako strogo in so imeli več svobode. Nekateri so na smrtni postelji dobili skrajšano obliko consolamenta.

Razlike med enimi in drugimi so bile najprej zelo velike, potem pa so jih omilili.

Dualistična bosanska cerkev

Ta tudi spada pod kataro in se je razširila v Bosni, predvsem v času ko je tam vladal ban Kulin. Bila je povsem drugačna kot pa je bilo verovanje njenih predhodnikov, bosanskih bogomilov. Katoliška cerkev jo je poskušala zatreti z ogrsko vojsko, vendar so se bosanski patareni ohranili vsaj še do prihoda Turkov v Bosno.

POZNEJŠE KRIVOVERSKE SKUPINE

Zgoraj naštete krivoverske skupine niso bile edine, ki so nasprotovale cerkvi. V 12 in 13 stoletju naletimo v veliko krajih na medseboj rahlo povezane združbe. Ena izmed njih je bilo gibanje svobodnega duha. To gibanje štejemo tudi pod dualizem. Osnova njihovega nauka je bila združitev neoplatonizma s krščanstvom. Oni so iskali osvoboditev od zemeljskega življenja in spojitve z Bogom. To so hoteli uresničiti s pomočjo mistične ekstaze. Zaradi tega ter zaradi pomankljivega češčenja evharistije so kršili cerkvene predpise. Težili so k resnemu in elitnemu krščanstvu.

Srednjeveška cerkev je poleg uradne podobe imela torej še veliko različic. Inkvizicija se je sicer dobro borila proti njim, vendar jim kljub temu krivoverstev ni uspelo izkoreniniti. V času, ko se je začel zahodni razkol Cerkve, je v Angliji, kasneje pa tudi na Češkem nastala oblika nacionalnega krivoverstva.

WYCLIFOVSTVO

John Wyclif (1324-84) je imel župnijo Lutterworth, poleg tega pa je še poučeval na oxfordski univerzi. Nastopal je proti bogatenju cerkve in neomejeni papeževi oblasti. V ospredje pred vsem tem je postavljaj ubogega Jezusa, kateremu naj bi morali slediti vsi verniki in ne le ubožtveni redovi. S tem, ko se Cerkev tega ni držala, naj bi po njegovih načelih izgubila svoje oblastne in lastniške pravice (v smislu fevdalne ureditve), bi morala posvetna oblast Cerkvi vzeti njeno premoženje, saj bi s tem Cerkev postala spet čista, duhovna. V pridigah je razlagal, da je za kristjane edini vir vere Biblija. Vendar tako, da jo berejo verniki sami in ne tako, kot jo razlaga duhovščina. Za to je bil tudi pomemben prevod Svetega pisma v angleščino. Zagovarjal je idejo, da si pot v nebesa ljudje utrejo z vero in ne z dobrimi deli. Njegovo učenje je bilo na Češkem zelo dobro sprejeto, saj je bilo ljudstvo slabo poučeno, duhovščina je slabo opravljala svoje delo, škofi pa so nemalokrat živeli zelo pohujšljivo življenje. Nauk je na češkem vplival tudi na husite.

Wyclifovi nasprotniki (redovi, hierarhija, kurija) so poskrbeli za obsodbe. Le-te so se začele leta 1377. Angleški škofje so ostro obsodili njegovih 24 stavkov in izgnali so ga z oxfordske univerze. V njegovi župniji Wyclifa sicer niso nadlegovali, so pa po njegovi smrti na ukaz papeža njegove ostanke sežgali.

Z njegovo smrtjo pa nauk seveda ni zamrl, obsojala sta ga med drugim tudi praška univerza in koncil v Konstanci.

HUSITSTVO

Jan Hus (1374-1415) je nadaljeval z razširjanjem Wyclifovih idej in zamisli. Večino svojega življenja je poučeval filozofijo na praški univerzi, pridigal pa je v

bližnji Betlehemske kapeli. Pri svojih pridigah je poudarjal čistost življenja in osebno pobožnost. Menil je, da je vloga Svetega pisma zelo pomembna in s tem povzdignil pomembnost pridige v bogoslužju. Cerkev je opredelil kot Kristusovo telo, njegov poglavar pa je izključno Kristus. Zagovarjal je tradicionalno avtoriteto duhovnikov, vendar je govoril, da lahko edino Bog odpušča grehe. Papeži in kardinali naj ne bi smeli razglašati nauka, ki bi bil v nasprotju s Svetim pismom in kristjani ne bi smeli ubogati tistih ukazov, ki bi bili v nasprotju z njim. Zelo je grajal pokvarjenost duhovščine in pa ljudstvo, češ da verjame v razne lažne stvari, da je vraževerno in da malikuje podobe. Husov nauk je bil zelo uspešen pri svoji razširitvi, saj je v njega vpletel tudi značilne češke poteze, ki so bile naperjene proti plemstvu, ki je med Čehi vzbujali nezadovoljstvo.

Do spopada med Husom in Cerkvijo je prišlo, ko je začel trditi, da so nekatere Wyclifove misli dobre, ker so pravoverne. Husa so izobčili, zato je zapustil Prago in se nastanil na gradu nekega svojega zaščitnika. Leta 1415 se je prostovoljno udeležil ekumenskega koncila v Konstanci. Tam naj bi zagovarjal svoja stališča. Vendar se je vsesкупaj izkazalo drugače. Odvedli so ga na sodišče, kljub temu da je potoval pod cesarjevo zaščito. Na sodni obravnavi mu niso dali prave priložnosti, da bi predstavil svoje poglede in razmišljanja in ga obtožili tudi stvari, ki jih ni nikoli izrekel. Obsodili so ga na smrt na grmadi.

Češki narod je njegova smrt zelo prizadela, razvnela pa je tudi njihova nacionalna čustva in ustanovili so husitsko cerkev. Husitsko gibanje se je zelo razširilo in nastala je narodna Cerkev, ki se je uprla cesarju. Zgodilo se je nekaj kar je bilo

na Zahodu do tedaj neznan; celotno ljudstvo se je dvignilo proti krščanstvu in je deloma tudi slavilo svojo zmago. Tega Cerkvenega in hkrati nacionalnega gibanja nista mogla zatreti niti koncila v Konstanci in Baslu niti krute husitske vojne (1419-1436). Husitska cerkev je delovala dokler dežele leta 1620 niso zasedli Habsburžani in obnovili katoliško Cerkev.

PREGANJANJE KRIVOVERSTEV

Proti krivovercem so se bojevali s polemičnimi spisi in pridigami. Pomembnejši možje so bili Peter Častitljivi, Bernard, Vakarij in Adam iz Lilla. Potem sta prepričevanje zamenjala svetna ali cerkvena sila. Kazni so bile različne. Bizantinski cesarski zakon je določal smrt, kasneje so čarovništvo obsodili na sežig na grmadi. Vendar so vseeno ljudje, ki so obravnavali sporna verska vprašanja še dolgo odklanjali hude telesne in smrtno kazen. Leta 1163 so uvedli red cerkvene preiskave. Krivoverce so morali izročiti svetnim oblastem, ki so jim potem zaplenili premoženje in obsodili na dosmrtno ječo. Izbruhnil je oborožen upor zaradi katerega je prišlo do križarske vojne. Pet let kasneje je papež Lucij III s cesarjevim dovoljenjem izdal dekretal s katerim so izobčili krivoverce. Škofi so morali obiskati vse kraje kjer so skrivali krivoverce. Tisti, ki svoje nedolžnosti niso mogli dokazati, so ga izročili svetni oblasti, ki si je pridržala pravice do zaplembe premoženja in zaporne kazni.

Zgodovinarji mnogokrat navajajo odlok Petra Aragonskega iz leta 1197 kot prvo pričevanje v zahodni Evropi za kaznovanje krivoverstva s smrtjo na grmadi. Nekateri krivoverci so bili sežgani že v 11. stoletju.

Najpomembnejše krivoversko središče je bilo albižansko v južni Franciji. Obsegalo je območje med Loiro in Rhono, zlasti v grofiji Toulouse. Tu so se proti grofu borili katari. Krivoverstvo je prevzela tudi aristokratska hierhija in neizobraženi duhovniki.

INKVIZICIJA

Kljub vsem prizadevanjem se je krivoverstvo širilo dalje. Da bi to preprečili je papeštvo ustanovilo inkvizicijo.

Ta inkvizicija je bila delo časovnih okoliščin in duhovnega ozračja. Družba je bila v veliko pogledih še vedno pristno krščanska, vendar se je prvič znašla pred celo množico njenih upornikov v lastnih vrstah. Cerkev pa je še vedno zahtevala avtoriteto in najvišjo oblast.

Ustanova izhaja iz odloka papeža Lucija III. Po tem odloku so imeli škofje dolžnost in pravico da krivoverstva odkrivajo in kaznujejo.

Najprej je inkvizicija samo dopolnila škofovsko sodišče, kasneje pa ga je nadomestila. Prvotno naj bi se ukvarjala samo s krivoverci.

Proces je vedno potekal v obsojenčevo škodo. Preganjanje se je začelo s pozivom k spovedi in z obljubo, da se jim ne bo zgodilo nič hudega. Zagovarjati se je moral vsak osumljenec sam. Kdor ni mogel sam dokazati svoje nedolžnosti je moral odgovarjati na vprašanja, s katerimi so poskušali dobiti njegovo priznanje, ali pa so priznanje izsilili na kak drug način. Če se jim je posrečilo, so mu lahko naložili največ dosmrtni zapor v samici. Če pa krivoverci niso priznali, ali so se kasneje k njej vrnili, so jih sežgali na grmadi.

Inkvizitorji največkrat niso delali razlike med nekom, ki se je veri Kristusa zavestno odrekel in tistim, ki so že od malega odraščali v takem okolju. Prav tako niso delali razlik med zavestnimi uporniki in med tistimi, ki so bili umsko ali duševno bolni.

Počasi je inkvizicija, ki so jo podpirali papež, škofje in dominikanci iztrebila katarstvo v južni in severni Franciji. V Italiji je bil čutiti miroljuben vpliv svetega Frančiška Asiškega in njegovih bratov. Inkvizicija pa je obstajala dalje v nekoliko manjši strogosti.

Kasneje se je začelo še preganjanje čarovnic, ki je bilo prav tako podrejeno inkviziciji.

Ostanke inkvizicije je odpravilo šele razsvetljenstvo.

ZAKLJUČEK

Kot se lahko razbere iz napisanega so se sekte in herezije pojavile v Evropi v zelo obsežnih oblikah. Vzroke lahko iščemo v neprimernem obnašanju in življenju duhovščine, naveličanosti množic ali pa zgolj v želju po nečem novem, boljšem in uporju oblastem.

Mislím, da te sekte in herezije v osnovi niso imele nobenega slabega namena. Samo zavzemale so se za drugačne nauke, ki so se jim zdeli primernejši, kot pa tisti, ki ga je razlagala cerkev. Vse je bilo v redu, dokler stvari niso postale javne, se razširile na širše ljudske množice, ki so resno ogrožale moč, oblast in avtoriteto Cerkve. Ta pa v tistem času seveda ni hotela, da bi zaradi nekaj izobraženih ljudi, ki so razvijali svoje poglede, cele množice do najrevnejših kmetov zapusti svojo prvotno vero. Vendar se je ta vera sprevračala v vsekaj drugega kot pa v približevanje človeka z Bogom.

Žal Cerkev ni tolerirala drugačnega načina razmišljanja, zato so papeži, škofje duhovniki pa tudi ljudstvo samo, hoteli krivoverce ustaviti. To so poskušali na različne načine. Pri tem se niso ozirali niti na "pravila", ki jim jih določa Sveto pismo, ki je temelj njihove vere, ampak so obsojali tudi na dosmrtné ječe, sežiganje na grmada, mučenje....Šlo jim je le za lastno moč, oblast, denar in avtoriteto nad ljudstvom.

Vse te herezije, sekte, vojne zaradi njih, pridiganja, odloki, upori...ki so se zgodili v teh parih stoletjih pa kažejo na to, kako pomembna je prava vera v življenju ljudi. Postavlja se le vprašanje ali se je zanjo vredno boriti, če si v manjšini oz. na strani šibkejših.

LITERATURA

- VELIKA ILUSTRIRANA ENCIKLOPEDIJA -ZGODOVINA 1
Ljubljana, Mladinska knjiga, 1983

- 2000 LET KRŠČANSTVA
Ljubljana, založba Mihelač, 1991

- Sallmann Jean-Michel: ČAROVNICE, SATANOVE NEVESTE
Ljubljana, DZS, 1994 (Zbirka Mejniki)

- ZGODOVINA KRŠČANSTVA
Ljubljana, DZS, 1992

- Žvanut M., Vodopivec P. : VZPON MEŠČANSTVA - zgodovina za 7. razred OŠ
Ljubljana, Modrijan, 1996